

ДОДАТОК Г
РЕЄСТР МЕТОДИК ПРОВЕДЕННЯ
СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ (ВИТЯГ)

1. Почеркознавча експертиза

Реєстр методик проведення судових експертиз. 1.1. Дослідження почерку і підписів

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.01	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Ознаки автопідробки підпису	<ul style="list-style-type: none"> Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції УРСР 	1957	06.02.2009
1.1.02	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження текстів, виконаних лівою рукою	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1960	06.02.2009
1.1.03	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Встановлення технічної підробки підписів	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1967	06.02.2009
1.1.04	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Загальна методика дослідження почерку при ідентифікації виконавця	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.05	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження цифрового письма	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.06	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження рукописних текстів, виконаних з розривом у часі	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.07	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження схожих почерків	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.08	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження рукописних текстів, виконаних з наслідуванням печатному шрифту та спеціальними шрифтами	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.09	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження рукописних текстів, виконаних лівою рукою	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.10	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження рукописних текстів, написаних навмисно зміненим почерком	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.11	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження рукописних текстів, виконаних з наслідуванням почерку іншої особи	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.12	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження підписів	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.13	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Особливості методики дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009
1.1.14	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Особливості методики дослідження схожих підписів осіб з однаковими прізвищами	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1971	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.15	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Диференціація рукописів на чоловічі та жіночі	• ВНДІСЕ	1971	06.02.2009
1.1.16	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Ідентифікаційні ознаки почерку	• ВНДІСЕ	1971	06.02.2009
1.1.17	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Висновок експерта-почеркознавця	• ВНДІСЕ	1971	06.02.2009
1.1.18	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Залежність ознак почерку від зміни нахилу з правого на лівий	• ВНДІСЕ	1971	06.02.2009
1.1.19	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Почеркознавче дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів	• ВНДІСЕ	1975	06.02.2009
1.1.20	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Криміналістичне дослідження підписів, виконаних у стані сп'яніння	• Білоруський НДІСЕ	1975	06.02.2009
1.1.21	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика імовірнісної оцінки збігів ознак почерку при ідентифікаційному дослідженні «змішаних» (буквених і цифрових) записів	• ВНДІСЕ	1976	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.22	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Модифікована методика імовірно-статистичної оцінки збігів ознак почерку з урахуванням його групової приналежності</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1976	06.02.2009
1.1.23	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Кількісна методика порівняльного дослідження окремих ознак і оцінки його результатів при ідентифікації виконавця рукопису, виконаного навмисно зміненим почерком (при скорописному викривленні)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1976	06.02.2009
1.1.24	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Модифікована методика встановлення факту навмисної зміни почерку</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1976	06.02.2009
1.1.25	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Диференціація високовироблених почерків за ступенем досконалості системи рухів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1979	06.02.2009
1.1.26	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Комплексна методика вирішення судово-почеркознавчих ідентифікаційних задач, пов'язаних з дослідженням буквених текстів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1982	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.27	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Методичні рекомендації вирішення судово-почеркознавчих діагностичних задач</p>	<ul style="list-style-type: none"> Білоруський НДІСЕ Міністерство юстиції Білоруської РСР 	1982	06.02.2009
1.1.28	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Криміналістичне дослідження підписів, виконаних від імені осіб похилого та старечого віку</p>	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1983	06.02.2009
1.1.29	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Встановлення похилого та старечого віку виконавця рукописного тексту</p>	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1984	06.02.2009
1.1.30	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Диференціація справжніх підписів і підписів, виконаних з наслідуванням після попереднього тренування</p>	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1984	06.02.2009
1.1.31	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Встановлення справжності коротких і простих підписів, виконаних у звичних умовах, і несправжніх підписів, виконаних з наслідуванням після попереднього тренування</p>	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1984	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.32	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Диференціація виконавців рукописних текстів, виконаних скорописом та з наслідуванням друкарським шрифтам</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1985	06.02.2009
1.1.33	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Судово-почеркознавче дослідження підписів, виконаних у незвичних умовах</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1985	06.02.2009
1.1.34	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Встановлення факту виконання рукопису незвичною до письма (лівою) рукою</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1986	06.02.2009
1.1.35	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Комплексна методика встановлення справжності (несправжності) коротких і простих підписів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1987	06.02.2009
1.1.36	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Основні принципи методики порівняльного дослідження навмисно змінених підписів (автопідробка)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1987	06.02.2009
1.1.37	<p><i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i></p> <p>Судово-почеркознавча експертиза</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ВНДІСЕ 	1989	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.38	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Друковані і спеціальні шрифти	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1989	06.02.2009
1.1.39	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Ідентифікаційне дослідження рукописних текстів, виконаних з наслідуванням друкарським шрифтам, при обмеженій співставності порівняльного матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1989	06.02.2009
1.1.40	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика визначення статі виконавця коротких рукописних текстів	<ul style="list-style-type: none"> ВНКЦ МВС 	1990	06.02.2009
1.1.41	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Встановлення статі виконавця тексту, виконаного почерком високого та вище середнього ступеню виробленості	<ul style="list-style-type: none"> ВНДІСЕ 	1993	06.02.2009
1.1.42	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження почерків учнів української та російської середніх шкіл, що навчаються за новими методиками в сучасних умовах	<ul style="list-style-type: none"> Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України 	2000	06.02.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.43	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Встановлення характеру збиваючих факторів при дослідженні підписів, що виконані з порушенням координації рухів	<ul style="list-style-type: none"> Київський НДІСЕ Міністерства юстиції України 	2001	06.02.2009
1.1.44	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Створення експертної системи з діагностичного дослідження підписів з ознаками порушення координації рухів їх виконавців	<ul style="list-style-type: none"> Київський НДІСЕ Міністерства юстиції України 	2001	06.02.2009
1.1.45	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Удосконалена система окремих та загальних ознак почерку	<ul style="list-style-type: none"> Київський НДІСЕ Міністерства юстиції України 	2004	06.02.2009
1.1.46	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження підписів, виконаних особами, які втратили зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми)	<ul style="list-style-type: none"> Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України 	2004	06.02.2009
1.1.47	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Дослідження документів, виконаних друкованим почерком	<ul style="list-style-type: none"> Комітет державної безпеки при РМ СРСР 	1960	05.06.2009
1.1.48	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика порівняльного дослідження записів, виконаних друкованим та скорописним почерком	<ul style="list-style-type: none"> Комітет державної безпеки СРСР 	1973	05.06.2009

Реєстраційний код	Назва методики	Найменування розробника (спеціалізована установа, інші)	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
1.1.49	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика дослідження анонімних документів, виконаних особами хворими на психіатричні захворювання	<ul style="list-style-type: none"> Комітет державної безпеки СРСР 	1983	05.06.2009
1.1.50	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика дослідження документів, виконаних англійцями	<ul style="list-style-type: none"> Комітет державної безпеки СРСР 	1988	05.06.2009
1.1.51	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика дослідження документів, виконаних арабською мовою	<ul style="list-style-type: none"> Комітет державної безпеки СРСР 	1989	05.06.2009
1.1.52	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика ідентифікаційного дослідження рукописних текстів, виконаних незмінним почерком	<ul style="list-style-type: none"> ДНДЕКЦ Міністерства внутрішніх справ України 	2009	03.03.2010
1.1.53	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика дослідження підписів	<ul style="list-style-type: none"> ДНДЕКЦ Міністерства внутрішніх справ України 	2009	03.03.2010
1.1.54	<i>1.1. Дослідження почерку і підписів</i> Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина)	<ul style="list-style-type: none"> ДНДЕКЦ Міністерства внутрішніх справ України 	2007	06.02.2009

КОРОТКІ АНОТАЦІЇ ДО МЕТОДИК ПРОВНДЕННЯ СУДОВИХ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

1.1.04. Загальна методика дослідження почерку при ідентифікації виконавця

Ця загальна методика судово-почеркознавчої експертизи розроблена за результатами наукових робіт, які проводились у Всесоюзному НДІСЕ у 60-70-х роках ХХ століття.

Об'єкти дослідження – рукописні тексти, записи, підписи.

Мета дослідження – вирішення ідентифікаційних завдань стосовно виконавця рукописного тексту або запису, справжності підпису, встановлення виконавця підпису.

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), порівняльний, вимірний, експериментальний, описовий, графічні методи аналізу письмових знаків.

Почерк є джерелом індивідуальної інформації, тому основні положення загальної методики його дослідження побудовані на засадах теорії його ідентифікаційного дослідження, ґрунтуючись на таких основних властивостях почерку, як індивідуальність та стійкість, які відображаються в рукописах в необхідному і достатньому обсязі для вирішення завдань експертизи. Саме тому загальна методика дослідження почерку вважається базовою для вирішення завдань щодо встановлення чи заперечення тотожності виконавця рукописних текстів та підписів шляхом вивчення та оцінки ознак його почерку.

До основних завдань ідентифікаційного характеру належать: встановлення виконавця рукописного тексту і встановлення факту виконання однією особою різних текстів чи окремих фрагментів тексту, тексту і підписів.

Найбільш поширене завдання – ідентифікація виконавця рукописного тексту і підпису. Необхідність встановлення виконавця почеркового об'єкта виникає у слідства або суду при вивченні письмових чи речових доказів, і

висновок експерта є тим засобом, який в багатьох випадках дозволяє встановити фактичні дані в конкретній справі.

Загальна методика передбачає такі основні стадії в процесі її застосування:

1. Знайомство з документами, які надійшли на експертизу:

- постанова (ухвала) про призначення експертизи;
- документи – речові докази, тексти, записи чи підписи в яких підлягають почеркознавчому дослідженню;
- зразки почерку (підписів) осіб – ймовірних виконавців досліджуваних документів;
- інші матеріали, що мають відомості про умови виконання досліджуваних документів або ж про ймовірних їх виконавців.

2. Роздільне та порівняльне дослідження ознак почерку в досліджуваному документі та у зразках почерку ймовірного виконавця:

- роздільне дослідження почерку, яким виконано досліджуваний документ, та (або) підпису від імені особи та почерку (підпису) ймовірного виконавця полягає у виявленні, всебічному вивченні і встановленні ідентифікаційних ознак, які характеризують ці почерки (підписи);
- порівняльне дослідження полягає у співставленні виявлених в роздільному дослідженні ознак, в результаті якого встановлюється їх збіг чи відмінність;
- ознаки, які характеризують почерки (підписи), що вивчаються, мають бути проаналізовані з точки зору їх стійкості, варіаційності і частоти, з якою вони зустрічаються в почерках (підписах) різних осіб, яка й визначає їх ідентифікаційну значущість. Почеркові ознаки досліджуються від загальних до окремих, а саме спочатку ознаки, які стосуються почерку в цілому (загальні), потім, ознаки, які проявляються в окремих літерах (окремі); так само у визначеному порядку здійснюється і дослідження як загальних в цілому, так і окремих в цілому ознак.

3. Оцінка результатів порівняльного дослідження і формулювання висновку, де перед експертом стоїть завдання – визначити ідентифікаційну

значущість і достатність встановленої сукупності почеркових ознак для висновку (позитивного чи негативного) щодо ймовірного виконавця. Підсумком оцінки цих ознак в їх сукупності є формування висновку щодо виконавця досліджуваного почеркового об'єкта. Крім того, розглядаються особливості оцінки виявлених ознак при наданні певних висновків (позитивного, негативного та у формі «не виявилось можливим встановити»).

Загальна методика дослідження почерку визначає ще й такі методи аналізу письмових знаків, як графічне усереднення і графічний дисперсійний аналіз письмових знаків.

1.1.05. Дослідження цифрового письма

Ця методика розроблена за результатами наукових робіт В.Г. Грузкової «Взаимосвязь признаков цифрового и буквенного письма» (1957), «Криминалистическая экспертиза цифрового письма» (1957), «Основные положения идентификации личности по цифровому письму» (1967), які виконувались у Харківському НДІСЕ.

Об'єкт дослідження – рукописні цифрові записи.

Мета дослідження – вирішення ідентифікаційних завдань стосовно встановлення тотожності виконавця рукописного запису (записів) або виконання декількох рукописних цифрових записів однією особою (останнє може мати як самостійний характер, так і бути проміжною стадією дослідження при встановленні наявності або відсутності тотожності виконавця цифрових записів).

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), порівняльний, вимірювальний, експериментальний, імовірно-статистичний, описовий.

В описовій частині методики визначена деталізація елементів цифрових знаків, надана класифікація почеркових ознак цифрового письма, наведена таблиця частот зустрічаємості та ідентифікаційних значень ознак почерку в цифровому письмі.

Процедурна частина методики є схемою вирішення ідентифікаційних завдань при дослідженні цифрових записів (в тому числі коротких), де викла-

дені особливості попереднього вивчення наданих матеріалів, роздільного та порівняльного досліджень, а також оцінки виявлених збіжних та розбіжних почеркових ознак з урахуванням даних, наведених у таблиці ідентифікаційних значень почерку в цифровому письмі.

У методиці також викладені особливості підготовки матеріалів, що надаються для експертизи цифрового письма.

Методика використовується експертами-почеркознавцями у всіх випадках, коли досліджуються цифрові або змішані (буквені та цифрові) рукописні записи.

1.1.08. Дослідження рукописних текстів, виконаних з наслідуванням печатному шрифту та спеціальними шрифтами

Ця методика розроблена за результатами наукових робіт «Отождествление личности по текстам, написанным лицами, привычно пишущими специальными шрифтами» (КНДІСЕ, 1955), «Криминалистическое исследование рукописных текстов, выполненных с подражанием печатному шрифту» (КНДІСЕ, 1956), «Об исследовании текстов, написанных с подражанием печатному шрифту» (КНДІСЕ, 1958) та кандидатської дисертації С.А. Ципенюк «Криминалистическое исследование рукописных текстов, выполненных с подражанием печатному шрифту и специальными шрифтами» (Київ, 1961).

Об'єкт дослідження – рукописні тексти та записи, що повністю або частково виконані стилізованим почерком чи з наслідуванням типографського друкованого шрифту.

Мета дослідження – вирішення ідентифікаційного завдання стосовно виконавця рукописного тексту чи запису, нанесеного «друкованим» або стилізованим почерком, а також завдання про володіння виконавцем рукописного тексту або запису навичками письма друкованими літерами або спеціальними шрифтами (останнє може мати як самостійний характер, так і бути проміжною стадією дослідження при встановленні наявності або відсутності тотожності виконавця рукопису).

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), порівняльний, вимірювальний, експериментальний, описовий.

В описовій частині методики вказані особливості формування «друкованого» почерку, будова літер та їх елементів у різних спеціальних шрифтах, класифікація почеркових ознак «друкованого» та стилізованого (креслярського, бібліотечного) почерків, наведені стійкі ознаки «друкованого» почерку в осіб, що не мають навичок письма «друкованим» або стилізованим почерком, та в осіб, які звично пишуть спеціальними шрифтами, зазначені найбільш інформативні ознаки, які індивідуалізують «друкований» почерк.

Процедурна частина методики є детальною схемою вирішення основної ідентифікаційного завдання, де викладені особливості роздільного дослідження (зокрема, обов'язкове вивчення у рукописах елементів скоропису, наявність проміжної стадії вирішення питання про володіння виконавцем текст або запису навичками письма «друкованим» або стилізованим почерком описаний етап порівняння дослідженого тексту або запису зі зразками певні особи як за «друкованими» літерами, так і за скорописними, надані рекомендації щодо оцінки виявлених збіжних та розбіжних почеркових ознак.

У методиці також викладені вимоги до відбору слідчим або судом вільних і експериментальних зразків почерку для вирішення ідентифікаційних питань щодо виконавців вказаних рукописних текстів та записів.

Методика використовується експертами-почеркознавцями у всіх випадках, коли на дослідження надаються рукописні тексти та записи, що повністю або частково виконані стилізованим почерком чи з наслідуванням типографського друкованого шрифту.

1.1.19. Почеркознавче дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів

Ця методика розроблена за результатами наукової роботи за темою «Почеркознавче дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів» і опублікована у 1975 році. Науковий керівник роботи – співробітник КНДІСЕ, кандидат юридичних наук В.В. Липовський.

Об'єкти дослідження – підписи, виконані із застосуванням технічних прийомів.

Мета роботи – розроблення методики дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів.

Методи дослідження – спостереження, описовий, порівняння, моделювання, статистичний, візуальний, мікроскопічний, графічний, фотографічний.

Почеркознавче дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, є актуальним. З метою підроблення підпису використовуються різні технічні прийоми, які дозволяють з великою точністю відтворювати оригінал будь-якого підпису. Висновок щодо справжності/несправжності підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, може бути зроблений тільки в результаті сумісної оцінки даних технічного та почеркознавчого дослідження.

Підписи, виконані за допомогою технічних прийомів, є складним об'єктом дослідження через цілу низку факторів, обумовлених самим способом виконання підписів. Дослідження подібних підписів досить часто виникає в судово-експертній практиці. З метою всебічного, повного, об'єктивного дослідження необхідне застосування раціональної методики вирішення вказаних завдань. З цією метою виділено основні технічні прийоми виконання підписів, комплекси ознак, характерних для кожної групи підписів, і розроблено методику дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів.

Результати висновків, у яких досліджуються підписи, виконані за допомогою технічних прийомів, допомагають у розслідуванні злочинів, пов'язаних з шахрайством, вбивствами тощо.

На теперішній час, у зв'язку з удосконаленням технічних засобів виготовлення документів з метою підроблення, окремі положення дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, потребують подальших досліджень.

1.1.27. Методичні рекомендації вирішення судово-почеркознавчих діагностичних завдань

Ця методика розроблена за результатами наукових робіт, які проводились у Всесоюзному НДІСЕ у 70-80-х роках ХХ століття, та кандидатської дисертації Г.А. Купріянової «Теоретические основы и методика судебно-почерковедческих диагностических исследований» (Москва, 1982).

Об'єкти дослідження – рукописні тексти та записи, виконані у незвичайних умовах.

Мета дослідження – вирішення діагностичних завдань про умови виконання рукописних текстів та записів, в яких відобразились ознаки незвичайності письма. Повне діагностичне дослідження за наявності порівняльного матеріалу передбачає вирішення таких завдань: розпізнання експертом незвичності письма в досліджуваному документі; встановлення ним факту наявності (відсутності) тотожності виконавця досліджуваного рукопису і зразків; визначення тимчасового чи постійного характеру незвичності письма; розпізнання виду збиваючих факторів (природних чи штучних) та певної групи збиваючих факторів чи конкретної збиваючої причини.

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), вимірвальний, аналітичний, порівняльний, експериментальний, кількісний, описовий.

В описовій частині методики представлена загальна характеристика негативних обставин, які викликають порушення звичного процесу письма при виконанні рукописних текстів або записів, наведена класифікація збиваючих факторів, описані діагностичні почеркові ознаки та їх комплекси, що відображаються у почерку при впливі на виконавця рукопису певних збиваючих причин.

Процедурна частина методики являє собою схему вирішення діагностичного завдання при дослідженні змінених рукописних текстів та записів. Діяльність експерта-почеркознавця підпорядкована певній ієрархії рівнів, етапів, стадій, що складають зміст діагностичного процесу. Рівневий принцип методики заснований на послідовному переході в пізнанні від загального до окремого, а також передбачає, за наявності порівняльного

матеріалу, тісний взаємозв'язок і взаємозалежність ідентифікаційного та діагностичного процесів.

Попереднє дослідження з метою з'ясування діагностичного завдання і наближення до його вирішення (перший рівень вирішення завдання):

- ознайомлення з постановою (ухвалою) про призначення експертизи;
- огляд і попереднє дослідження почеркового об'єкта;
- огляд і попереднє дослідження порівняльного матеріалу;
- попереднє порівняння;
- попередня оцінка і висунення експертних версій;
- планування майбутнього дослідження.

Діагностування незвичності письма та її причин з метою вирішення ідентифікаційної (1-й етап) та діагностичної (2-й етап) завдань (другий рівень вирішення завдання):

перший етап включає в себе:

- аналіз ознак почерку в досліджуваному об'єкті;
- аналіз ознак почерку виконавця порівняльного матеріалу;
- порівняльне дослідження;
- кінцева оцінка результатів дослідження і висновки про тотожність виконавця і характер незвичності письма (тимчасовий чи постійний);

другий етап включає в себе:

- аналіз виявленого комплексу діагностичних ознак;
- порівняння виявленого діагностичного комплексу ознак у досліджуваному об'єкті з визначеним комплексом-еталоном, характерним для певного різновиду збиваючих факторів;
- оцінка діагностичного комплексу ознак у сукупності з усіма допоміжними фактами і формування висновку щодо збиваючих факторів.

У методиці надані рекомендації щодо оформлення висновку експерта (описання процесу діагностичного дослідження, формулювання проміжних і заключних висновків), а також викладені вимоги до відбору слідчим або судом порівняльного матеріалу для вирішення діагностичних та ідентифікаційних

питань стосовно рукописних текстів та записів, виконаних у незвичайних умовах.

Методика використовується експертами-почеркознавцями у тих випадках, коли на дослідження надаються рукописні тексти та записи, у яких відобразились ознаки незвичайності письма.

1.1.28. Криміналістичне дослідження підписів, виконаних від імені осіб похилого та старечого особою

Цей методичний посібник розроблений за результатами наукової роботи: темою «Криміналістичне дослідження підписів, виконаних від імені осіб похилого та старечого віку» та опублікований у 1983 році. Посібник підготовлений співробітником Київського НДІСЕ, кандидатом юридичних наук В.В. Липовським.

Об'єкти дослідження: підписи, виконані від імені осіб похилого та старечого віку.

Мета роботи – вирішення ідентифікаційних та діагностичних завдань, спрямованих на встановлення виконавця справжнього підпису особою похилого чи старечого віку; встановлення виконавця несправжнього підпису наслідуванням підпису від імені особи похилого чи старечого віку.

Методи дослідження – візуальний, описовий, експериментальний, порівняльний, графічний, мікроскопічний, фотографічний.

Особи похилого та старечого віку беруть участь у складанні різних документів: заповітів, договорів дарування, довічного утримання, купівлі-продаж) довіреностей тощо. У зв'язку з оспоруванням фактів, які посвідчуються даними документами, призначаються судово-почеркознавчі експертизи щодо вирішення питання про справжність підписів, виконаних особами похилого та старечого віку, а також встановлення виконавця несправжніх підписів.

Як відомо, стійкість ознак почерку в підписі відносна. Вони можуть змінюватися залежно від різних причин, у тому числі з причин, пов'язаних із старінням організму. Крім того, порушення зорової координації, захворювань

опірно-рухового апарату, нервової системи, порушення кровообігу, які притаманні особам похилого та старечого віку, також впливають на стійкість ознак підпису. Такі документи, як заповіти, договори купівлі-продажу, дарування та інші підписуються вказаними особами, що протягом тривалого часу страждали тяжкими хворобами (інсульт, інфаркт міокарду тощо).

Вирішення питання про справжність підпису, виконаного від імені вказаних осіб, у експертів викликає значні труднощі. Ці труднощі пов'язані з оцінкою ступеня та характеру стійкості ознак підписів осіб похилого та старечого віку протягом певного ідентифікаційного періоду (з урахуванням виробленості рухів, ступеня вікових змін і різних хвороб) та диференціацією ознак, характерних для підписів цих осіб, і підписів, виконаних з наслідуванням. У зв'язку з цим, була розроблена методика криміналістичного дослідження підписів, виконаних від імені осіб похилого та старечого віку. Ця методика базується на рівневому принципі будови, сутність якого полягає у тому, що експерт циклічно, неодноразово реалізує головні ланки схеми вирішення поставленого завдання, поступово поглиблюючи і деталізуючи дослідження. На кожному із рівнів експерт певною мірою наближається до вирішення завдання, а на заключному – доходить до кінцевого висновку про виконання підпису особою похилого чи старечого віку або іншою особою.

1.1.37. Судово-почеркознавча експертиза (методичні основи)

Ця загальна методика судово-почеркознавчої експертизи розроблена за результатами наукових робіт, які проводились у Всесоюзному НДІСЕ у 80-х роках ХХ століття.

Об'єкти дослідження – рукописні тексти, записи, підписи.

Мета дослідження – вирішення почеркознавчих завдань: ідентифікаційних (встановлення експертом виконавця рукописного тексту або запису, справжності підпису, виконавця підпису, факту виконання почеркових об'єктів однією особою), діагностичних (встановлення умов виконання почеркових об'єктів) та класифікаційних (встановлення статі виконавця рукописного тексту, визначення вікової групи виконавця рукописного тексту,

запису або підпису). Ця загальна методика також орієнтує експерта на правильний вибір окремих експертних методик та побудову методики конкретного дослідження залежно від поставлених завдань: ідентифікаційних, діагностичних чи класифікаційних.

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), системний, аналітичний, вимірювальний, порівняльний, експериментальний, описовий, кількісні та комп'ютерні методи.

Загальні принципи побудови методики судово-почеркознавчої експертизи включають в себе:

- психологічні механізми вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи, серед яких важлива роль відводиться гіпотезі (версії) і внутрішньому переконанню;

- структуру експертного дослідження як процесу вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи, яка має декілька рівнів, що у свою чергу поділяються на етапи та стадії дослідження;

- загальну схему вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи;

- поняття методики судово-почеркознавчої експертизи як системи методів, прийомів і технічних засобів, які визначають процедуру і зміст вирішення завдань судово-почеркознавчої експертизи;

- систематизацію методик судово-почеркознавчої експертизи та їх види (загальні, окремі та конкретні):

- види методик ідентифікаційної судово-почеркознавчої експертизи;

- види методик діагностичної судово-почеркознавчої експертизи;

- види методик класифікаційної судово-почеркознавчої експертизи;

- загальні принципи проведення багатооб'єктних експертиз.

Загальні принципи складання висновків експертом-почеркознавцем полягають у науковій обґрунтованості, відображенні ходу досліджень з використанням комплексу якісно-описових і кількісних методів, повноті опису і його логічній послідовності, відповідності дослідницької частини здійсненому дослідженню, чіткості, точності викладу, застосуванні правильної термінології,

дотриманні чіткої структури, конкретності висновків і відповідності їх синтезуючій частині, посиланні на наукові та інформативні джерела.

Висновок експерта має загальноприйнятну структуру: вступ, дослідницька частина, висновки, а також таблиця до висновку експерта. Висновок експертного дослідження має подібну структуру.

Процесуальні і організаційні питання призначення і проведення судово-почеркознавчої експертизи включають в себе:

- основні правила підготовки та оформлення матеріалів при призначенні судово-почеркознавчої експертизи;
- права та обов'язки експерта-почеркознавця;
- загальні положення оцінки та використання слідством та судом висновку експерта-почеркознавця.

Профілактична діяльність експерта-почеркознавця включає в себе:

- правові засади і форми профілактичної діяльності експерта-почеркознавця;
- основні напрями профілактичної роботи експерта-почеркознавця.

1.1.42. Дослідження почерків учнів української та російської середніх шкіл, що навчаються за новими методиками в сучасних умовах

Ці методичні рекомендації розроблені за результатами наукової роботи за темою «Дослідження почерків учнів української та російської середніх шкіл, що навчаються за новими методиками в сучасних умовах», відповідно до тематичного плану наукових робіт НДУСЕ Міністерства юстиції України на 2000 рік. Науковий керівник роботи – ст.н.с лабораторії почеркознавчих, авторознавчих, психологічних та мистецтвознавчих досліджень ХНДІСЕ Т.В. Сохранич.

Об'єкти дослідження – почерки учнів першого—одинадцятого класів середньої школи.

Мета роботи – розроблення методичних рекомендацій з вирішення ідентифікаційних завдань при дослідженні рукописів, виконаних учнями середніх шкіл (української та російської), що навчалися письму в 90-ті роки ХХ століття.

Методи дослідження – спостереження, описування, порівняння, моделювання, статистичний, мікроскопічний, графічний.

Формування писемно-рухових навичок учнів суттєво впливає на їх почерк, що обумовлює низку певних особливостей. Методика навчання письму наприкінці 90-х років ХХ століття має певні відмінності від попередніх методик. У процесі експериментальних досліджень почерків учнів першого-одинадцятого класів середніх шкіл визначено можливості вирішення ідентифікаційних завдань. Поряд з тим проведено експериментальні дослідження рукописів, виконаних учнями дев'ятого—одинадцятого класів середньої школи, з метою визначення їх статі. Під час цих досліджень одержані позитивні результати при дослідженні рукописів, виконаних російською і українською мовами звичною до письма рукою.

На дослідження експертам надходять рукописи, виконані так званими «шкільними» почерками, у справах про викрадення людей, автотранспорту, вимагання коштів тощо. Вирішення цих питань часто ставало неможливим у зв'язку з недостатньою розробленістю методик з дослідження рукописів, які виконані учнями середньої школи. У зв'язку з цим, виникла необхідність про-

ведення розгорнутого, багатостороннього дослідження почерків учнів першого-одинадцятого класів української та російської середніх шкіл з метою визначення можливостей вирішення ідентифікаційних і, в окремих випадках, неідентифікаційних завдань. На підставі одержаних результатів були розроблені методичні рекомендації з вирішення ідентифікаційних завдань при дослідженні рукописів, виконаних школярами.

Специфіка розслідування злочинів, пов'язаних зі «шкільними» почерками, полягає у тому, що встановлення найважливіших обставин, які становлять предмет та межі доказування, неможливе без проведення судово-почеркознавчої експертизи, результати якої можуть допомогти у звуженні кола осіб, що підозрюються у виконанні рукописів (записки, листи, нотатки, чернетки тощо).

На теперішній час на вирішення судово-почеркознавчої експертизи надходять рукописи, виконані учнями першого–одинадцятого класів по резонансних справах щодо можливостей тероризму, вбивств, самогубства тощо. Почеркознавчі дослідження проводяться на підставі розроблених методичних рекомендацій. Ця методика базується на рівневому принципі будови, сутність якого полягає у тому, що експерт циклічно, неодноразово реалізує головні ланки схеми вирішення поставленого завдання, поступово поглиблюючи і деталізуючи дослідження. На кожному із рівнів експерт певною мірою наближається до вирішення завдання, а на заключному — доходить до кінцевого висновку про виконання рукопису школярем або іншою особою.

1.1.43. Встановлення характеру збиваючих факторів при дослідженні підписів, що виконані з порушенням координації рухів

Ця методика розроблена за результатами наукової роботи «Установление характера сбивающих факторов при исследовании подписей, выполненных с нарушением координации движений» (КНДІСЕ, 1996).

Об'єкт дослідження – підписи, виконані у незвичайних умовах, під впливом на процес письма певних збиваючих факторів: природних, не пов'язаних з навмисною зміною виконавцем свого почерку (вікові зміни організму, певні захворювання, незручна поза виконавця, алкогольне сп'яніння, стан стресу тощо), або штучних (виконання підписів навмисно зміненим почерком (авто підробка), з наслідуванням підпису іншої особи, із застосуванням технічних прийомів (наприклад, перерисовка підпису, у світлі, що проходить).

Мета дослідження – вирішення діагностичних завдань при дослідженні підписів з ознаками порушення координації рухів їх виконавців, а саме – встановлення експертом характеру збиваючих факторів (природних або штучних), що впливали на процес письма. Вказане завдання може мати як самостійний характер, так і бути проміжним етапом дослідження при вирішенні ідентифікаційного завдання стосовно справжності зміненого підпису або встановлення тотожності його виконавця.

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), вимірвальний, порівняльний, експериментальний, описовий.

В описовій частині методики представлена загальна характеристика негативних обставин, які викликають порушення звичного процесу письма при виконанні підписів, наведена уточнена класифікація збиваючих факторів, описані комплекси діагностичних ознак, що відображаються у підписах при впливі на виконавця природних та штучних збиваючих факторів, та надана їх порівняльна характеристика.

Процедурна частина методики являє собою схему вирішення діагностичного завдання при дослідженні змінених підписів, діяльність експерта-почеркознавця підпорядкована певній ієрархії рівнів, етапів, стадій,

що становлять зміст діагностичного процесу. Рівневий принцип методики заснований на послідовному переході в пізнанні від загального до окремого, а також передбачає, за наявності порівняльного матеріалу, тісний взаємозв'язок і взаємозалежність ідентифікаційного та діагностичного процесів.

У методиці також викладені рекомендації з відбору слідчим або судом вільних та експериментальних зразків почерку і підписів для вирішення діагностичних та ідентифікаційних питань стосовно підписів, виконаних у незвичайних умовах.

Методика використовується експертами-почеркознавцями у тих випадках, коли на дослідження надаються підписи, у яких відобразились ознаки незвичайності письма.

1.1.44. Створення експертної системи з діагностичного дослідження підписів з ознаками порушення координації рухів їх виконавців

Ця методика розроблена за результатами наукової роботи «Створення експертної системи з діагностичного дослідження підписів з ознаками порушення координації рухів їх виконавців» (КНДІСЕ, ХНДІСЕ, ОНДІСЕ, ЛНДІСЕ, ДНДІСЕ, 2001). Була створена експертна система «Dia», яка представлена у вигляді програмного продукту, при розробці якого використовувалися дані науково-методичної літератури, матеріали експертної практики та експериментальних досліджень, а також досвід експертів-почеркознавців, їх спеціальні знання, що відобразилося в числових показниках експертних оцінок діагностичних ознак.

Об'єкт дослідження – підписи, виконані у незвичайних умовах, з ознаками порушення координації рухів їх виконавців.

Мета дослідження – встановлення за допомогою комп'ютерної програми характеру збиваючих факторів (природних або штучних), які впливали на виконавця підпису, нанесеного у незвичайних умовах.

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта та за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), вимірвальний, порівняльний, експериментальний, якісно-описовий, кількісний, комп'ютерний.

Експертна система «Dia» за суттю та функціональною роллю є окремою методикою судово-почеркознавчої експертизи, яка сполучає якісні та кількісні методи дослідження.

Описова частина методики представлена системно викладеними та наглядно ілюстрованими діагностичними ознаками, які можуть відобразитися у підписах, виконаних у незвичайних умовах.

Процедурна частина методики є діалогом «Експерт – ЕОМ», оціночні правила експертної системи, заключне вирішальне правило, рекомендації по використанню комп'ютерної програми.

У методиці також викладені рекомендації з відбору порівняльного матеріалу для вирішення діагностичних та ідентифікаційних питань стосовно підписів, виконаних у незвичайних умовах.

Використання експертної системи «Dia» у судово-почеркознавчій експертизі допомагає вирішенню діагностичних завдань, полегшує розв'язання ідентифікаційних завдань, підвищує обґрунтованість висновків експерта, а також сприяє навчанню експертів-почеркознавців.

1.1.45. Удосконалена система окремих та загальних ознак почерку

Цей методичний посібник розроблений за результатами наукової роботи «Удосконалення системи загальних та окремих ознак почерку» (2003), яка проводилась усіма науково-дослідними експертними установами системи Міністерства юстиції України.

Об'єкт дослідження – рукописні тексти, записи та підписи.

Мета дослідження – системний підхід до визначення загальних та окремих ознак при почеркознавчих дослідженнях будь-яких почеркових об'єктів та забезпечення універсальної термінології для описання цих ознак в експертних висновках.

Методи дослідження – візуальний (з безпосереднім сприйняттям об'єкта або за допомогою технічних засобів – лупи, мікроскопа), системний, вимірний, порівняльний, описовий.

У методичному посібнику представлена удосконалена система ідентифікаційних ознак почерку, яка є результатом узагальнення багаторічного експертного досвіду, численних експериментальних досліджень та теоретичних розробок. Ця система відповідає потребам експертної практики в Україні, оскільки за її допомогою експерт може охарактеризувати усі ідентифікаційні ознаки почерку, незалежно від ступеню їх єдності, у будь-яких почеркових об'єктах. Ця система містить елементи формалізації опису почеркових об'єктів, а також певною мірою й діагностичні ознаки почерку. Система не виключає творчого підходу експертів при виділенні та описанні ознак залежно від виду почеркових об'єктів (короткі записи та підписи, подібні почерки, об'єкти, виконані у незвичайних умовах).

У посібнику надані рекомендації щодо визначення почеркових ознак у конкретних експертних ситуаціях та використання системи ознак почерку при викладенні результатів досліджень в експертних висновках.

1.1.46. Дослідження підписів, виконаних особами, які втратили зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми)

Ці методичні рекомендації розроблені за результатами наукової роботи за темою «Дослідження підписів, виконаних особами, які втратили зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми)» відповідно до тематичного плану наукових робіт НДУСЕ Міністерства юстиції України на 2004 рік. (Науковий керівник – ст.н.с лабораторії судових почеркознавчих, авторознавчих та психологічних досліджень ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса Т.В. Сохранич)

Об'єкти дослідження: підписи, виконані від імені осіб, які втратили зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми).

Мета роботи – вирішення ідентифікаційних завдань при дослідженні підписів, виконаних від імені осіб середнього та похилого віку, які втратили зір внаслідок захворювань: катаракти, глаукоми.

Методи дослідження – візуальний, експериментальний, порівняльний, графічний, описовий, мікроскопічний, фотографічний.

Підпис є посвідчувальним знаком і необхідним реквізитом документа та у зв'язку з цим належить до найбільш поширених об'єктів почеркознавчих експертиз. Підписи належать до числа складних графічних об'єктів, що пов'язано з невеликим їх обсягом. Доволі часто призначаються судово-почеркознавчі експертизи, коли для дослідження надаються документи з підписами, виконаними особами, які повністю або частково втратили зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми).

Як свідчить офтальмологічна практика, останніми роками збільшилась кількість осіб з такими захворюваннями, як катаракта (захворювання очей, основними проявами якого є помутніння кришталика) і глаукома (хронічне захворювання очей з постійним або періодичним підвищенням тиску всередині ока, атрофією зорового нерва та зміною поля зору). Вказані захворювання призводять до обмеження поля зору, що має безпосередній вплив на процес письма під час виконання підпису. Це обумовлено тим, що динамічний стереотип, який утворюється під час вироблення навичок у процесі письма, не є штампообразною дією. Його механізм, швидше, нагадує широкий «пошук» оптимального режиму рухів у відповідності до поставлених завдань.

При виконанні підписів під впливом збиваючих факторів, якими у цьому випадку є погіршення або втрата зору внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми), писемно-рухові навички пишучого деформуються, що ускладнює проведення почеркознавчого дослідження та обумовлює низку певних особливостей дослідження подібних графічних об'єктів.

Правовідносини, в які вступають особи, що частково або повністю втратили зір внаслідок наведених вище захворювань, пов'язанні з виконанням підписів цими особами в різних документах (заповіти, договори дарування, купівлі-продажу, довічного утримання, доручення та ін.). Як свідчить судова практика, в подальшому виникають спори щодо справжності (або несправжності) підписів, виконаних від імені цих осіб.

Судді, поряд з іншими джерелами доказів, використовують висновки судово-почеркознавчих експертиз, у яких вирішуються питання щодо виконавця вказаних графічних об'єктів. З цією метою підготовлені методичні рекомендації з дослідження підписів, виконаних особами, які втратили зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми). Ця методика базується на рівневому принципі будови, сутність якого полягає у тому, що експерт циклічно, неодноразово реалізує головні ланки схеми вирішення поставленого завдання, поступово поглиблюючи і деталізуючи дослідження. На кожному із рівнів експерт певною мірою наближається до вирішення завдання, а на заключному – доходить кінцевого висновку про виконання підпису в документі особою, яка втратила зір внаслідок захворювань (катаракти, глаукоми), або іншою особою.